٣٠نچی. №20 ١٣٢٤سنه. ٢ ربیع اخر. شنبه. ١٩٠٦سنه. ١٣ مای. ١نجی بیت

„Юлдузъ"
ЕЖЕ НЕДѢЛЬНАЯ ГАЗЕТА
Цѣна 3 руб. на годъ.
Редакція и Контора:
Казань, Екатерининская улица № 14.
АДРЕСЪ:
Казань, редакція „ЮЛДУЗЪ".
Russie, Kazan, redaction „Julduz".
Плата объявленія: послѣ текста за мѣсто строки петита 12 коп.

یولدز

« یولدز »
جریدەسینڭ بهاسی برسنه اوچون (٣) صوم، آلتی آی اوچون (١) صوم (٥٠) تیین، دورت آی اوچون (١) صومدر.
شاگردلر اوچون برسنه لگی (٢) صوم وهر آیی (٢١) تییندر.
یولدزنڭ ادارە وکتبخانەسی شهر قزانده، یورنایق مسجدی قارشنده (١٤) نومرلی خانەده، هر کون ایرته ساعت (٨) دن کوندز ساعت (٢) یه قدر آچقدر. باشقه وقت زائر ومشتریلر قبول ایدلمزلر.
محرر وناشری:
احمد هادی مقصودی.

تکراری موجب اولمایان فکری وفنی مقالەلر ممنونیت ایله قبول ایدلورلر. درج ایدلمەین مقالەلر حقنده جواب ویرلمز واشتکا قبول ایدلمز.

هر نسخەسی (٥) تییندر. ادبی، فنی، معاشی وسیاسی هفتەلك جریدەء ترکیەدر. اون نسخەسی (٣٥) تییندر.

اتحاد اهل اسلام (پانیسلامیزم)

(پانیسلامیزم) اهل اسلامنڭ برلەشووی دیمکدر. یاوروپا گازیتەلرنده بو سوزدن بیك قورقمقدەدرلر. بوکا قارشی تورلی تدبیرلرده فرض قیلنمقدەدر.

آنلرنڭ فرضنچه گویا که بوتون دنیادەغی (٣٠٠) میلیون مسلمان برگەلەشوب اولوغ بر دولت اسلامیه تشکیل ایتمك فرضنده ایمشلر. بو فکر ایله بوتون دنیا اهل اسلامی آراسنده وعظ وآگیتاتیسیه دە قیلنمقدە ایمش.

بواش بولا قالسه، یاوروپا اهالیسی اوچون بیك مشکل بولاچق ایمش. چونکه مسلمانلر کافرگە بیك دشمان ایمشلر. برلەشه قالسەلر، بوتون دنیاغه باش بولوب کافرلرنی قروب هلاك ایتوب بترەچکلر ایمش.

حال بوکه مسلمانلرده بو فکر هیچ یوقدر. واقعا حدیثده کیلگانچه (اسلام ملت واحده)در. قرآنده مذکور اولدیغنچه (انما المؤمنون اخوة)در. یعنی بوتون دنیا اهل اسلامی بر برینه قرداشدرلر. لکن بو اتحاد ـ سیاسی اتحاد دگل، بلکه فقط دینی بر اتحاددر. دینده قرداشلق معناسی ایله پانیسلامیزم حاضردەده واردر. اوّلده وار ایدی. لکن نادانلق سببلی مسلمانلرنڭ بوندن خبرلری یوق ایدی. امّا سیاسی برلەشونی مسلمانلرنڭ عقلاسی هیچ بر وقتده فرض قیلغانیده یوقدر. بونڭ اوچون وعظ وآگیتاتیسه قیلنغانیده هیچ یوقدر.

نیچون بویله اولسون؟ مسلمانلرنڭ کوبسی فنون ومعارفدن غافل ایسەلرده، آرالرنده خبردارلریده یوق توگلدر. دین اسلام علوم وفنونگه اوزی خلاف کیلمەدیکی کبی، مسلمانلرده فنون مقتضاسینه خلاف حرکتده بولو احتماللری یوقدر. مسلمانلرنڭ عقلاسی تاریخدن خبرداردرلر. فن وتاریخ تجربەسنچه دنیانڭ قایا طابا بارغاننده بیك غافل دگلدرلر. کورینەکه حاضرده بوتون دنیا حکومتلری برلەشو یولینه توشمشلردر. معیشت اشلرنده سوسیالیزم افکاری غلبه طاوب باراددر. ایمدی بوندن صوگره مملکت صوغشلرینه ودین جهادلرینه احتیاج قالماباچقدر. بونی کورگان مسلمان، مسلمانلرنی برلەشدروب دنیانی آستین اوستنه کیترونی فرض قیلو احتمالی بارمی؟ دین اسلامده دنیامالی اوچون یا که اسلام دینینه کوچلەب کرتمك اوچون صوغش بویورلغانی یوقدر. دینی صوغشلرنڭ هربرسی اسلام دینینی صاقلامق نیتی ایله اجرا قیلنمشلردر. ایمدی اگرده برزمان دنیاده اسلام دینینه تییەچك ومسلمانلرنی جبرلەب دینلرندن چغاراچق حکومت ودولت قالماسه، مسلمانلر، نی اوچون صوغشسونلر؟ ونی سببدن جهاد باشلاسونلر؟ اگرده دین طوغرسنده عمومی کوچلولر بولا باشلاسه، هربیرنڭ مسلمانی اوزلری قارشی طوراچقلر. بونڭ اوچون بوتون دنیا مسلمانی برلەشو ممکنده توگلدر، هم آنگا احتیاجده یوقدر. چونکه دینگه کوچلك بولغانده هر مسلمان شهید بولوب اونی غنیمت بیلەدر.

خیر، تاریخ وجغرافیەدن وعموما فنوندن خبردار بولماغان بعض مسلمانلر احتمال جاهلانه، سیاسی اتحاد اسلامنیده فرض قیلمشلردر. لکن بوندی فرضلرغه بزده شاگرد فرضی دیلور. شاگردنڭده بو زماندەغی خبردارلرینڭ فرضی دگل، نه دیندن ونه دنیادن خبری بولماغان ایسکی قالی طماتا شاگردنڭ فرضی دیمکدر.

شول قدر وارکه بوتون دنیا مسلمانلری بر برینه خیر خواهدرلر. فرانسیەنڭ جزائر وتونیس مسلمانلرینه آنگلیەنڭ هندستان وآفریقا مسلمانلرینه، گوللاندیەنڭ جاوا مسلمانلرینه جبر وظلم قیلولرینه هیچ بر اهل ایمان راضی دگلدرلر. لکن بو قدر خیر خواهلق اتحاد اسلام فکری اوچون گنه دگل، بلکه دخی انسانیت فکری اوچوندر. بعینه شونڭ کبی، مسلمانلر آمیریکا حکومتلرینڭ قزل توسلی وحشی خلقلرغه، وآنگلیەنڭ آفریکاده بورلرغه ظلم قیلووینەده راضی دگللردر. بو حال مسلمانلرغه اخلاق اسلامیه بخش قیلغان بر مرحمت عمومیه وعلو جنابلقدر.

یاوروپا حکومتلرینڭ ظلملری ایسه بیك واقعدر. بوکونلرگه قدر کوب مملکتلرده مسلمانلرغه آسترتون بولسەده، جبر وظلم قیلنمی توگل ایدی هم حاضرده ممالك اسلامیه حقنده حکومتلر آراسنده تورلی فرضلر یورگانی گازیته اوقوچیلرغه بیك معلومدر. بوندی ظلم حقنده مسلمانلر اشنی کوبسنچه اللهغه طابشرمقدەدرلر. بختلرینه قارشی خدا تعالی طرفندن مسلمانلرغه همان یاردم بولمیده توگلدر: گوللاندیه، جاوا مسلمانلرینی

جبرلەمکچی ایدی، یاپونیە قوتقاردی. فرانسیە، ماروك مسلمانلرینی باصماقچی ایدی گیرمانیە قارشی کیلدی.

بزنك متبارك میسیونیرلر مرحوم بروکرانیە یاردمی ایلە یوز ملك مکرە مسلمانلرنی وآلتی میلیون قرغزلرنی آفرنلاب مرتد ایتمکچی ایدیلر، کملر قوتقاردی؟ بیانە حاجت یوقدر. واقعاً، بوتون دنیا مسلمانلری حاضردە بیك اویاندیلر. بوندن صوڭ بنە اویاناچقلردر. لکن بو اویاغلق باشقە ملتلرگە ظلم قیلمق اوچون دگل، بلکە فقط اوزلرینە ظلم قیلدرماماق اوچوندر. حاضردە فرانسیە جزائر مسلمانلرینە دین بابندەدە معیشت بابندەدە تورلیچە ظلم قیلغانی گازیتە خبرلری بوینچە بیك معلومدر. بو حالگە انصافلی کشی کم بولسەدە، راضی بولماس. مسلمانلر بیگرەك راضی توگللردر. ایمدی مسلمانلرنڭ واعظلری طرفندن جزائر مسلمانلرینە علوم وفنون اوقوب فرانسزلردن قالشماسقە وممکن قدر هر خصوصدە آنلر ایلە بر درجەدە یولداش وشریك کبی معیشت قیلورغە ترغیب قیلنماقلغی پانیسلامیزم آگیتانسیەسی توگل، بلکە فقط انسانیتچە برخیر خواهلقدر.

باالعکس ترکیە یا فارسیەدە ذمی نصارا یا یهودیلرگە جبر وظلم قیلنسە، بوگادە هیچ بر مسلمان راضی بولمایاچقدر. هر کم عدالت، عدالت! دییوب قچقراچقدر.

شونڭ اوچون دییورمکە مسلمانلردە پانیسلامیزم یوقدر، اما پانینسانیزم ودعوای مساوات واردر.

هر قایومز مسلمانلرنی انسانیتکە ومساواتکە دعوت قیلمقدەمز.

یولدزدە بوتون روسیە مسلمانلرینی علوم وفنوندن خبردار بولوب حیات سیاسیەدە وعموماً دنیا معیشتندە روسلر وباشقە ملتلر ایلە بر درجەدە بولورغە ترغیب قیلادر. بو قدر ترغیب ووعظدن روسلرنڭ عقللیلری هیچ خوف ایتمیلر. بلکە باالعکس بیك ممنوندرلر.

سیاسی پارتیەلرنڭ کوبسندە بوتون روسیە اهالیسی مساواتقە دعوت قیلنمقدەدر. بو پارتیەلردە روسلر، باشقە ملتلردن کوبرەکدرلر.

ای بوتون دنیا مسلمانلری! هر برگز اوز وطنلرگزدە اجتهاد قیلوب علوم دینیە ایلە برابر علوم دنیاویەنیدە کوب اوقوگز. دنیا ووطن کورشیلرگز کملر ایسە، هیچ بر کمالاتدە آنلردن کیم وخور بولماگز، اوزگز هیچ بر ملتە جبر قیلماسقە برابر، اوزگزگەدە هیچ کمدن ظلم قیلدرماگز. ایمدی قوللق ومظلوملق زمانی کیچمشدر. قورال جهادی زمانی دە اوتمشدر. حاضرگی جهاد علم وفن، کسب ومعاش جهادیدر.

صلح عمومی مجلسی.

بیش آلتی یل مقدم روسیە ایمپیراتوری نڭ فکری بوینچە بوتون یاوروپا دولتلری صلح عمومیگە وصوغش قورالرینی طاشلارغە دعوت قیلنمش ایدی. بونڭ اوچون گوللاندیەنڭ (گاآگا) اسملی شهرندە بر الوغ کونفیرینسە قورلوب الوغ ومشهور دولتلرنڭ هر برسندن وکیللر مجلسندە حاضر بولمشلر ایدی. بو مجلسدە صوغشنی وقورالرنی طاشلارغە وعسکرنی کیمتورگە مصلحت اوبوشەی قالسەدە، دولتلر آراسندە چقاچق کچرەك نزاعلرغە (قضاء حکمی) یعنی (ترتیبسکی سود) ایلە حکم قیلورغە وبو روشچە کیکنە سببلر اوچون صوغش باشلاماسقە قرار بیرلمش ایدی. بونڭ اوچون گاآگادە بر محکمۀ عمومیە ادارەسی دە تأسیس قیلنمش ایدی.

ایمدی بو سنە گاآگادە ینە بر صلح عمومی مجلسی ترتیب قیلناچقدر.

آنگلیە پارلامینتندە بو خصوصدە مشاورە قیلنغاندە دیپوتاتلرنڭ کوبسی صلح عمومی نڭ کیرەکلگی دائما عسکر آصراب قورالانوب طورو هر بر خلق اوچون خصوصا فقرا اوچون آغر کیلدیکی دعوا واثبات قیلنمش. آنگلیە حکومتی قورالرنی طاشلاب صلح عمومی قیلورغە بیك راضی بولاچق بولمش. لکن بو خصوصدە گیرمانیەدن بیك شکایت قیلمشلر. چونکە بو اشکە گیرمانیە حکومتینڭ کونو احتمالی یوق ایمش: صانو ایتمك وفخرلەنمك مقصودی ایلە گیرمانیە آفستریەدە آفریکا وآزییەدە بیك کوب بیرلرنی اوزینە قاراتونی فرض قیلادر. شونڭ اوچون گیرمانیە عسکر وقورالرینی تیز طاشلاوی بیك بعید کورینەدر.

بعض دیپوتاتلر تورلی طرفدن اتفاق ایلە قسوب کوچلەب گیرمانیەنی بو فرضلرندن طوقتاتورغە کیرەك دیدیلر.

اوتکان کونفیرینسەدە عسکرنی کیمتورگە ترکیەدە کونەمش ایدی: «هیچ بر مملکتکە اوز طرفمزدن هجوم قیلوب صوغش باشلاماسقە وعدە قیلسەمدە، قورالرمنی وعسکرمنی کیمتورگە راضی بولمیمن. چونکە مملکتمز بیك طارقاو بولغانلقدن بزگە قورالسز عسکرسز طورو ممکن توگلدر» دیمش ایدی.

حاضردە یاوروپا دولتلرینڭ اوز آرا نزاعلری کوب قالمادی. اوز آرا صلح عمومینی بیك باصارلر ایدی. لکن بو وقتقەقدر روسیە ایلە ترکیەنی بولەمز دیگان فرضلری چقوب بتکانی یوق ایدی.

ایمدی روسیەنی بولو فرضلری بتسە کیرەك. چونکە حاضردە گرچە روسیە خزینەسی فقیر بولسەدە، خلقندە غیرت کامللگی معلوم بولدی.

بیورو کرانیە ایلە نزاع قیلوب آخردە غالب کیلگان قوم یوواش قوم توگللگی آڭلاشلدی.

اما ترکیەنی بولو فرضی یاوروپادە هنوز بتکانی یوقدر. اگردە صلح عمومی یاصاسەلر، ترکیە طمع غنە بولنەیچی راحتلەنوب قالمق کیرەك. کاتولیك ملتلری اوچون بو بیك آورا شدر. توراة، بیبل کبی دینی کتابلردە وتاریخلردە مذکور مشهور پیغمبرلرنڭ وطنی اولان ایزگی بیرلر هر برسی ترکیە قولندە بولاچق. مصر، عربستان، میسوپوتامیە، فلسطین، سوریە، آناطولی، ماکیدونیە همەسی ترکیە تصرفندە قالاچق. مکۀ مکرمە ومدینۀ منورەدن باشقە، یروسلیم، ناصرە، بیت اللحم، دمشق، بغداد، حلب، ازمیر، بیروت، ایستانبول کبی شهرلر عموما ترکلر الندە طوراچق. متعصب کاتولیك بو حالگە تحمل ایتە آلورمی؟ آنلر اوچون بو بیك زور عارلکدر.

کاتولیکلر اسلام حکومتلرینە قارشی (۱۶۰) سنە اچندە سکز مرتبە کروست صوغشی آچدقلری تاریخلردە مذکوردر.

ینە طوغزنچی مرتبە کروست ایلە صوغشقە چقوب یروسلیمنی اسلام قولندن قوتقارو فرضی بعض کاتولیکلردە هنوز بتکانی یوقدر.

ترکیەدە بو بیرلرنی صوغشسز نصارا حکومتلری قولینە بیرو احتمالی هیچ یوق.

شونڭ اوچون صلح عمومی تیز بولووینە اشانوری مشکلدر.

هر له ایسه، الله تعالی بنده‌لرنڭ آراسینی‌ده
تورلی ملت، وتورلی دولت وحکومتلرنڭ آراسینی-
ده‌اوزی اصلاح قیلسون.

میتودیکه.

تعلیم قراءت اصوللری.

اوقورغه ویازارغه اوگره‌نمك هربر انسان اوچون لازم اولان بر کمالدر. بناءً علیه بو کماله ایرشمك هر بر مبتدی شاگردنڭ مقصودیدر.

مقصود اولان بر شهره ایرشمك اوچون درلو یوللر اولدیغی کبی قراءت وکتابت کمالاتینه ایرشمك اوچون ده درلو یوللر واردر.

نیته‌که بر شهرنڭ اوچ، دورت درلو یوللرندن بری یاقنراق، دیگری براغراق، بری بیکلره‌ك دیگری آغرراق، بری خوفلی دیگری خوفسز اولور. شونڭ کبی اوقو ویازو کمالاتینڭ یوللری‌ده درلوچه درلر: بعض‌لری بیك بیکلدر، بعض‌لری بیك آغردر، بعض‌لری بالالر اوچون بیك فائده‌لی وبعض‌لری ضررلیدر. اوشبو یوللرنڭ هر برینه (میتود) دیلور. (میتود) دیمك طریق ویول دیمکدر. هر تورلی هنر وعلمنی تعلیم اوچون بر نیچه درلو طریقلر بولادر. بر فننڭ تعلیم میتودلرینی بیان ایدن قواعد شول فننڭ میتودیکه‌سی دیلور. اوشبو مقاله‌مز اوقورغه یازارغه اویره‌تونڭ میتودیکه‌سینڭ باشیدر.

اوقورغه یازارغه اویره‌توده اوچ تورلی اصول ومیتود مشهوردر:

اصول توسیمیه[1]، اصول صوتیه[2]، اصول مدیه[3].

۱) اصول توسیمیه.

اصول توسیمیه حرفلرنی اوّلا اسملری ایله اویره‌توب صوڭره اوقورغه اویره‌تو اصولی دیمکدر.

اصول توسیمیهٔ هجائیه.

اصول توسیمیه ایکی درلودر. بری اصول دیب آتاورغه موافق بولماغان ایسکی اصولسزلقدر که الفبانڭ یالغوز حرفلرینی، فتحه، کسره وضمه‌یی کوستردکدن صوڭره بالاغه عربی کلمه‌لرنی ایجکله‌ته باشلامقدن عبارتدر.

بو طریقده الفبا حرفلرینڭ اسملرینی (الپی، بیسی جومومی) دیوب یا کلش بلگان بالاغه (کلمة) دیگان سوزنی اوقوتقانده: (که‌پسنکه له‌ماسنلی که‌لی میه‌سنمه، که‌لیمه‌تی، کوتورتنون، کلمة) دیوب ایجکله‌تورلر. شوله رلوشچه دورت حرفلی بر کلمه‌نی اوقولمق اوچون بالا، اوّلا (۴۲) حرفلی ایجك سوزلرینی کوکلینه حفظ قیلمغه مجبور بولور. بعض اوزون سوزلرنڭ ایجکلری یوز قدر حرفلردن مرکب اولورلر.

بو طریقنی (اصول توسیمیهٔ هجائیه) دیب تسمیه قیلنور.

اصول قدیم ایله اوقوتامز دیوب ایجکله‌ب بالالرنڭ عمرلرینی ضائع قیلوچیلرنڭ اصولسز تعلیملری اوشبو اصولدر.

اصول توسیمیهٔ تحریکیه.

ایکنچیسی (اصول توسیمیهٔ تحریکیه) درکه حرفلرنڭ اسملرینی اویرندکدن صوڭره هر حرفی حرکه‌له‌ندرمه‌یه اویره‌تمك اصولی دیمکدر. بو اصولده معلم اوّلا بالالره: (الف، با، تا، ... الخ) دیوب حرفلرنڭ اسملرینی اویره‌تور. صوڭره حرفلرنڭ باش، اورتا، آخر ویالغوز روشلرینی کورسه‌تور. صوڭره هر حرفنی اوست، آست، اوتور وسکون ایله هم (ا، ی، و، ه) کبی حرکات حرفیه ایله تحریك ایتمه‌یه اویره‌تور.

صوڭره اوّلا (اَن، سَن) کبی ایکی حرفلی سوزلرنی و (قلم، قمر) اوچ کبی حرفلی سوزلرنی اوقومغه اویره‌تور.

صوڭره دخی اوزون سوزلرنی اوقومغه اویره‌تور. عربی سوزلره مخصوص (ـً ـٍ ـّ) کبی علامتلری‌ده بلدرور.

آخرده مرکب سوز وجمله‌لرنی اوقوماغه توشندرور.

استانبولده سلیم ثابت افندی‌نڭ (الفبای عثمانی) نام کتابی ایله قزانده عالمجان حضرت بارودی‌نڭ (سواد خوان)ی اوشبو اصول توسیمیه اوزره ترتیب ایدلمشلردر.

بو اصولده بالا اوّلا اوتوز قدر حرفنڭ اسمینی حفظ قیلور. صوڭره اوتوز حرفنڭ دورتر درلو شکل وروشلرینی ضبط ایدر. ایمدی بالا (۱۵۰) صورتنی تصور وتشخیص قیلمغه مجبور اولدی. صوڭره هر شکلده اولان حرفنڭ (فتحه، کسره، ضمه، سکون، آ، ی، و، ه) حرکه‌لرنی ایله اولان طاوشلرینی تفریق قیلمغه مجبور اولور. جمعاً (۱,۲۰۰) صور مختلفه اولدی. اوشبو قدر صورتنی‌یی ضبط ایتمك مبتدی اوچون بیك آغر ومشکلدر. مشکل اولسه‌ده، بعض بالا اوچ دورت آی اچنده بونلری ضبط ایتمکده‌در. لکن هنوز بر کلمه عباره اوقومغه قدر اولدیغی یوقدر. معلومات ایله کوکلی اوسکانی وعلمگه هوسلنگانی یوقدر. بلکه بالعکس الوغ کشیلر ضبط ایده‌میه‌چك (۱۲۰۰) قدر تورلی طاوشلرنی آیرورغه مجبور اولدیغندن درس ومکتبدن بیزمشدر.

۲) اصول صوتیه.

اصول صوتیه بالاغه حرفلرنڭ اسملرینی اوّلده هیچ بلدرمیچه فقط طاوشلری ایله تعلیم قیلو اصولیدر.

بو اصولده (ا، ب، ت) حرفلری (الف، با، تا، الخ) دیوب توسیم ایدلمز، بلکه (اَ، بُ، تُ) دیه قلقله ایله تعبیر ایدلور.

اصول صوتیهٔ تحریکیه.

اصول صوتیه‌ده ایکی درلودر: بری اصول صوتیهٔ تحریکیه درکه بعینه اصول توسیمیهٔ تحریکیه طریقچه‌در. آیرماسی فقط حرفلرنی اسملری ایله توسیم ایتمه‌مکده‌در. اصول توسیمیهٔ تحریکیه‌ده اوّلا حرفلرنڭ اسملری اویره‌تلور، طاوشلری اویره‌تلمز. اصول صوتیهٔ تحریکیه‌ده اوّلده حرفلرنڭ اسملری هیچ بلدرلمز. بلکه فقط طاوشلری‌غنه بلدرلور. صوڭره شول طاوشلری درلو حرکات ایله تحریك ایدلور.

اصول توسیمیهٔ تحریکیه کتابلری ایله بو اصول اوزره‌ده تعلیم قیلمق ممکندر.

اصول صوتیهٔ تدریجیه.

ایکنچیسی اصول صوتیهٔ تدریجیه)در.

بو اصولده اوتوز حرف بر یولی کورسه‌تلمز. اوّلا فقط بر مد حرفی کورسه‌تلور. صوڭره مدسز طاوشلری ایله بر ایکی مدسز حرفلر کورسه‌تلور. آندن صوڭره شول حرفلردن سوزلر ترکیب قیلدرلور.

ینه ایکنچی درسلرده یاڭغا حرفلر کورسه‌تلوب اوّلگی حرفلر ایله قاتشدروب ینه سوزلر ترکیب قیلنور. سوزلردن جمله وکلاملر تألیف ایدلور.

مثلا اوّلا (آ) حرفی کورسه‌تلور. صوڭره (ب، ی) حرفلرینڭ یالغوز روشلری کورسه‌تلور. اوشبو حرفلردن (آب، آی) سوزلری یاصالور. صوڭره (ب، ی) حرفلرینڭ (بـ بـ ب، یـ یـ ی) شکللری کورسه‌تلوب (با،

---

1) Буквослагательный методъ.
2) Звуковой методъ.
3) Слоговой методъ.

یا) دیو (ا) حرفینه ضم قیلدرالور.

بونلردن (آبا، آیا، بابا، پایا، یابا) کلمه‌لری ترکیب قیلنور.

صوکره (ر، ز) حرفلری کورسه‌تلوب (آر، از، بار، باز، پار، یاز، بارا، یازا) کلمه‌لری اوقوتلور.

بو اصولنڭ موجدی باڤاریه‌ده (۱۸۵۰) نجی سنه‌ده متوفی (استیفانی) اسملی پیداگوك نیمس‌در. عالی استاذ اوّلمز محترم ترجمان محرری اسماعیل غصپرینسکی جنابلرینڭ (خواجهٔ صبیانی) ایله شاکرجان طباهرینڭ (بدء التعلیم) نام الفباسی اوشبو اصول صوتیهٔ تدریجیه اوزره ترتیب ایدلمشلردر.

۳) اصول مدّیه.

اصول مدیه بالالرغه حرفلرنی حرف مدلر ایله ممدود ایتوب اوقیره‌تمك اصولیدر.

اصول مدیهٔ ترتیبیه.

اصول مدیه‌ده ایکی درلودر: بری اصول مدیهٔ ترتیبیه‌درکه اوّلا الفبا حرفلرینڭ ترتیبلری ایله طاوشلرینی بلدردکدن صوکره هر بر حرفنی اوّلا بر حرف مد ایله مد قیلوب چقمقدن وآندن صوکره ینه ایکنچی حرف مدلر ایله مد قیلدرمقدن عبارتدر. بو اصولده معلم اوّلا الفبا حرفلرینڭ طاوشلرینی مرتبا اوقیره‌تور: صوکره شو حرفلرنڭ هر برینی (آ) ایله مد قیلورغه اوقیره‌تور. آندن صوکره ممدود حرفلردن کلمه‌لر ترکیب قیلوب اوقوتور. صوکره (ی، و، ه) حرفلری ایله مد قیلورغه اوقیره‌تور. دخی صوکره اوست، آست، اوتور کبی حرکه‌لر ایله هر حرفی تحرایك قیلدرتورلر. سکونلی حرفلرنڭ نیروشچه اوقولاچغینی بلدرورلر الخ. استانبولده توفیق افندی‌نڭ مکمل الفباسی اوشبو اصوله قریب بر طرزده ترتیب قیلنمشدر.

اصول مدیهٔ تدریجیه.

اصول مدیه‌نڭ ایکنچی درلوسی اصول مدیهٔ تدریجیه‌در. بو اصولده حرفلر الفباده‌غی ترتیبی بوینچه کورسه‌تلمك لازم دگلدر. مبتدی اوچون قایو حرفنڭ روشی یا طاوشی ییگل اولور کبی کورینسه، اوّلا شول حرف کورسه‌تلور. ودخی بو اصولده اوّلده هر حرف، ممدود اولدیغی حالده گویا بر حرف کبی ایتوب کورسه‌تلور. حرفلرنڭ اسملری‌ده مدسز طاوشلری‌ده باشده هیچ بلدرلمز.

مبتدی (آ، تا، نا، پا، با) لفظلرینڭ هر برینی گویا بر حرفدن عبارت دیوب بلور. هر درسده یالگفا بر حرف ممدود آرتدرلوب تدریجا بوتون الفبا حرفلری بلدرلور. وهر درسده ممدود حرفلردن بالالرغه معناسی معلوم اولغان سوزلر اوقوتلور.

اوّلده مبتدی هر حرفی فقط بر دولو حرف مد ایله مثلا (ا) ایله مد قیلا بلور. صوکره مدلرندن تحلیل قیلنوب حرفلرنڭ بسیط طاوشلری بلدرلور. آندن صوکره باشقه حرف مدلر ایله مد قیلدرلور.

بو درسلرده‌ده مثال اوچون فقط ممدود حرفلردن مرکب سوزلر کورسه‌تلور.

مقصودی‌نڭ (معلم اوّل) اسملی الفباسی اوشبو اصول اوزره ترتیب قیلنمشدر.

مدلری ممدود حرفلرندن آیرم یازلدیغندن یاڤروپا لسانلری اوچون بو اصول بیك مناسب دگلدر،

امّا کوب سوزی مدلی حرفلردن مرکب اولدیغندن وحرفلری حرف مدلرگه قوشلوب یازلدیغندن ترکی لسانی اوچون اوشبو اصول مدیه‌دن موافق اصول یوقدر.

مثلا (قانونی) کلمه‌سی روس حرفلری ایله (к-а-н-о-н-и) دیوب ولاتین حرفلری ایله (k-a-n-o-n-i) دیوب یازلادر.

ممدود حرفلری‌ده، مدحرفلری‌ده بر برندن آیرمدرلر. امّا عربی حرفلر ایله بو سوز (ق ان و ن ی) دیوب آیروب یازلمیدر.

بلکه (قانونی) روشنچه طوتاش ومتصل ایتوب یازلادر. مبتدی اوچون‌ده اوّلده حرف ممدود، حرف مدی ایله برابر بر حرف وبر طاوش اولمقلغی ظاهردر. مبتدی دگل الوغ کیمسه‌ده، (بابا) کلمه‌سنده ظاهرا فقط ایکی طاوش حس قیلادر. آنده دورت طاوش وارلغینی یاشل بالاغه دگل؛ الوغلره آڭلاتمقده بیك مشکلدر. شول سببدن اصول مدیهٔ تدریجیه‌نڭ اصول صوتیهٔ تدریجیه‌گه قاراغانده بیك کوب سهولتی واردر.

اصول صوتیه بوینچه بالالرغه حرف ممدودلرنی برنچی درسارده تحلیل قیلدرمق گویا بر جسمنی جواهر فردهسینه تحلیل قیلدرمق قبیلندندر. بر جسمنڭ اجزاء لایتجزی‌دن ترکیبنی هیچ بر بالا آڭلامایاچغی کبی حرف ممدودنڭ ممدود ایله مددن ترکیبنی ده مبتدی نیز آڭلی آلمیدر

حرفلری آیرم یازلدیغندن یاڤروپالیلر اصول صوتیه‌نی اختیار قیلمغه مجبور اولسه‌لرده؛ بز ترکیلرده بو مجبوریت یوقدر.

بناءً علیه روس پیداگوکلرینه تقلید قیلوب مکتبلرمزه اصول صوتیه‌نی قبول ایتو معقول توگلدر. لسانمزه مناسب اولان اصول مدیه‌نی اختیار ایتمه‌لیمز.

یاڤروپاغه ملاحظه‌سز تقلید قیلو هیچ مناسب اش توگلدر. یاپونلر کبی بزده یاڤروپا قاعده‌لرینڭ اوز حالمزه مناسب اولانلرینی غنه قبول ایتمك تیشلیمز. علی العمیا تقلید واتباع مایمونلکدر.

قراءت ایله برلکده کتابت تعلیم قیلو اصولی ایکنچی بر مقاله‌ده بیان قیلناچقدر.

اصلاح مراقبه‌سی:

مراقبه‌ده بر عجیب رؤیا وتوش کوردم: کوز کونی اوکته‌بر باشی ایمش، باقچه‌لرده یافراقلر صارغایمش وکوبسی توبلمشلر. اورامرلرده قار بولماسه‌ده، هوالر صوونمش. جایگی بهار حیاتی تمام سونمش. عالم تمام ماتم ومأیوسیت حالینه کیلمش ایدی. بر تسلیه وارسه اولده سبزوات دکانلری آلما، آرمود، یوزم وقاون کبی میوه‌وفوا که ایله طولی اولماسی ایدی:

ینه ایکنچی بر شادلقده، مکتب ومدرسه‌لرده درس وتحصیل زمانی باشلانماسی ایدی: شهر استودینتلر وگیمنازیستلر ایله طولمش، مدرسه‌لر شاگردلر ایله طولمشلر. اورام طولی بالالر بوقچالرینی کوته‌روب مدرسه‌لره سبقغه‌یوری باشلامشلر.

بازده شاگردلر چووالدقلری علما واهل محل مدرسه‌لرنی ممکن اولدیغی درجه‌ده اصلاح قیلورغه وعده قیلدقلری توشمده خاطرمده ایدی.

کوزگه‌قدر اصلاح ایتمشلردر ظن قیلوب مدرسه‌لرگه کروب یوردم: خیر، هیچ بر سنده اصلاح اثری ذره قدرده یوق ایدی. خلق آراسنده همان ایشدله: شاگردلر ینه چووالا باشلاغانلر. هر کون مجلس یاصیلر، کیکاش ومشاوره قیلالر، قرارلر ویره‌لر ایمش. بو مجلسلرنی منع قیلدرمق اوچون بایغورالر پریستوفلرگه شکایت قیلالر، پریستوفلر: «بو اشکه بز قاتنشا آلمیز، اورامده جییلماسه‌لر، اویده‌گی مجلسلرگه ایمدی بز کره آلمیز» دیوب جواب بیره‌لر.

پولیسمیسترگه بارالر ، آنده‌ده جواب شول . گوبیرناتورغه منه‌لر ، همان بر جواب.

مأمورلر نی قیلسونلر که اول وقتقه قدر مجلس حریتی‌ده باشقه حریتلرده عموما اعلان قیلنمشلر ایکان. گوبیرناتور توگل، وزیرلرگه‌ده نظامغه خلاف حرکت قیلورغه یوللر قالمامش.

شاگردلر دعوا قیلنغان ماده‌لرنك ایلك بیکلی وآقچه‌سز میدانغه کیله طورغانی مکتب بالالرینی مدرسه‌دن آیرو وآنلر اوچاون مدرسه‌ده بر مکتب شعبه‌سی آچو ایدی . حال بوکه مدرسه‌لرده بو قدر اصلاح‌ده اجرا قیلنمامش چونکه بالالر بو ییرده مکتب ایتلوب تعلیم قیلنسه ، مدرسه‌گه اصول جدیده کره‌چاك ایمش. محله‌نك نادان بایغورلاری بوکا ایرك بیرورلرمی ؟ هیچ !

اورامده برینه : «عجبا ، اصلاحنی علماده معقول کورمش ایدی ، اهل محله‌نك‌ده کوبره‌گی قبول ایتمش ایدی . نی سببدن مدرسه‌لرده اصلاحنك ایسی‌ده یوق ایکان ؟ » دیدم .

— « محله کشیلر بیك فهمسزلرنی آز بولسه‌لرده، کوبکه غلبه قیلدیلر . علمانی‌ده فهملی ومعلوماتلی کشیلرنی‌ده نادان عوام ایله قورقتدیلر » دیدلی .

بر کون قاراسه‌م ، بازارده خلق جیلغان شاو شاو اینه‌لر ، چایخانه‌لرده خلق ایله طولغان . هر کم آچو ایله بیك قاتی قچقرشوب سویله‌شه‌لر .

— نی بار ؟ دیدم .

— « شاگردلر ینه زاباستاوات ایتکانلر بوگون یاش بالالرنی مدرسه‌لرده اوقوتمی باشلاغانلر ایمش » دیدیلر .

ایکنچی کون ینه بر یاڭغا خبر : « عوامنك ایسرکلری وفهمسزلری مدرسه‌لرگه جیلوب بارغانلر . شدت ایله شاگردلرنی تأدیب قیلاچق بولغانلر . لکن هیچ بر ثمره حاصل بولماغان سؤاللرنی مقدم جوابینی آلوب طارالغانلر . »

اول آراده هر کون محله بایلری جیلوب صوبرانیه یاصیلر . کوبیسی مدرسه‌گه مکتب شعبه‌سی آیریقدی . قارشیلری همان ایرك بیرمیلر .

فهملی بایلر بالالرینی مدرسه‌دن بتون شاگردنی اویلرینه کیتورتوب اوقوتماقچی بولالر . فهمسزلر اوغللرینی‌ده صورلی آ خلفه‌لرنك دوماشنی مکتبلرینه یوللامقچی بولالر . دوماشنی خلفه‌لرنك فهملیلری قبول ایتمیلر . شاگردلرنی رعایه قیلالر ، شویله ایسه‌ده ، کبکه یالقاو کشیلر طابلا . بایغورلرنك بالالرینی ممنونیت ایله قبول ایتو چاغرده بولا .

بر کون اکیچ شاگردلر صوابرانیه‌سینده یاڭغا مسئله : بایلرنك خانه‌سینه شاگرد آراسندن معلم وایرمه‌لی‌می ، ویرمه‌مه‌لی‌می؟

چلینلرنك اکثری ویرمه‌مه‌لی دیلر ، شویله ایسه‌ده آخرده قیمت وظیفه ایله ویرمه‌یه قرار ویرله . چونکه سیاست شونی مقتضی ایمش .

بر نیچه کون اوزا ، بای بالالری اویلرنده معلملردن اوقیلر . اما محله‌نك فقرا واهل کسبینك‌ملك یارام قدر بالالری درسدن محروم بولوب یوریلر . فقرانك بو حالگه بیك اچلری پوشا . بو حالنك سببی حقنده مشاوره قیلا باشلیلر . تیکشره طورغاچ آڭلاشلا که بو حالنك سببی کیری بایغورلرنك قارشیلغی ایمش . مدرسه اچنده معلملر تعیین قیلنوب مکتب آچلسه ، شاگردلر بالالرنی بیك اخلاص ایله اوقوتاچقلر ایمش . فقراده اویانا اورتا حالی اهل کسب‌ده کوزلرینی آچالر : محله‌گه بایلرغنه باش توگل ایچ لدی باشلیلر . محله‌نك اورتا خلقی اوزلری بر جمعیت یاصیلر . مکتب اوچون بر آز آقچه لازم بولا . اوز آراسنده آقچه‌ده جیالر . فهملی بایلرده بوصوماغه‌یوزه‌ر صوملاب آقچه احسان قیلالر .

شاگردلر جمعیتی محله‌ده اهل کسب جمعیتی ایله مخابره ومناسبتده بولا .

مدرسه‌لرگه مکتب شعبه‌سی آچو کیڭاشی قوزغالا . کاسبلر بایلرنك قارشلغینه بیك آچولانالر . بایغورلر بو حالگه چدی آلمیلر . مدرسلرگه شاگردلرنی عموماقو وکز دیپوب تکلیف قیلالر . مدرسلر بیك قاوشیلر . اهل کسب بوندبیرگه اصلا ایرك بیرمی . هر نه‌ایسه ، وقف خانه اولان مدرسه‌لردن شاگردلرنی چغارو ممکن بولمی .

بر نیچه کون اوتدن صوڭ هر مدرسه‌ده مکتبلر آچلا ، معلملر تعیین قیلنا . معلوم یا ! توشلرده خاللر بیك تیز اوزگاره‌لر .

اول آراده رمضاننك اورتاسی بیتدی . زکات وفطرلری کیله . بایغورلر : «بز کاتمزنی مدرسه‌لرگه بیرمیمز» دیلر . شاگردلر ایسه ، بن آنلر بیرسه‌لرده قبول ایتمیمز دیگان خبرنی چغارالر .

بو حاللر محله‌نك اورتا حاللی اهالیسی ایله مدرسه شاگردلری آراسنده دوستلق پیدا بولوبینه سبب بولا . شاگردلر محله اهالیسینك فهم وفکرلرینی آچمق اوچون ایکسه‌لر اوقی باشلیلر ، خطبه ووعظلر سویلیلر .

بایغورلر دوماشنی مکتبلرده بالالرینك هیچ بر ترسه بلمی یورگانینی سیزه‌لر . بالالرینی مدرسه‌لرده‌گی مکتبلرگه بیرمکچی بولالر . مکتب اداره‌سی قبول ایتمیشیا شول ارشچه بالالری اوزلرندن‌ده نادان بولوب قالورغه محکوم بولالر .

بونك ایله مدرسه‌لر اصلاح قیلنوب بتدیمی ؟ خیر ، بو قدر اش اصلاح ماده‌لرینك فقط بر سیلر اول زمانه قدر جمعیتلر یا صارغه حریت اولدیغندن صوڭره جمعیت علمیه‌ده تأسیس قیلنوب بیته . مدرسلرنك‌ده کوبسی بو جمعیتکه اعضالقغه قبول ایتلر . هر آتناده جمعه کونلرنده جمعیت علمیه‌نك عمومی یا که خصوصی مجلسلری اجرا قیلنا باشلی . خلق آراسنده اصلاح مدارس حقنده منا کرلر کوبه‌یه . قربان بایرامینه قدر اصلاح حقنده قرار نامه‌لر ونظامنامه‌لر تمام ترتیب قیلنالر . بیله (۱۳۲۵) نچی سنه محرم ابتداسنده عمومی درسخانه‌لرنی رسما آچارغه قرار بیرله . آندن صوڭره تعلیم وتدریس اشلری اوز یولی ایله کیته‌لر ! خیالنك اوشبو ییرینه ییتکاندن‌گنه مراقبه‌مدن اویغانوب کیتدم . باقسه‌م ، دنیا همان ایسکیچه ایمش . اصلاح حقنده عالمنشا گردلر ومعلملر مجلسندن باشقه هیچ ترسه یوق ایمش . بو رؤیامنی تأویل قیلمق اوچون تعبیر نامه‌لرده اقدم ، هیچ بر موافق تعبیر طابا آلمادم . فقط شونی بلدم که کوب توشلر عکسنچه تأویل وتعبیر قیلنورلر ایمش .

المراقب.

تفرج وسیران.

جای کوننده قرغه‌چقوب بولنون ، صحرالرده اورمان وقوو اقلقلرده آغم صولی بوینده یاشل چیره‌م اوستنده چه‌چه‌کلنکده تفرج قیلمق ترکی قبیله‌لرنك ایسکی عادتلرندر ! ایندی سیگز یوز یل مقدم نوغای ، باشقرد وتاتار طائفه‌لری مك بیش یوز سنه مقدم بلغار ترکلری آزیه صحرالرنده قرغزلر کبی کیبز اوی وایورتلر ایله کوچمه‌لی حالده عمر کیچره‌کاری آول آول بولوب الوطورغاندن صوڭده قشلاولق

یورتلرندن یازلاوغه همجه‌یله‌وگه قرغه چقدقلری تاریخ بوینچه‌ده معلومدر.

حاضر بوزمانده شهر خلقینک بر نیچه مرتبه قرغه چقوب صاف هواده کیف وصفا قیلمقلغی اوشبو حالات قدیمه ومعیشت ماضیه‌مزنک خاطره‌سی بولمقلغنده شبهه یوقدر.

اوتوز قرق سنه مقدم هر محله‌نک بایلری چاتورلر ایله قرغه چقوب بر آتنا قدر اقامت ایتمشلر.

مجلسلرینه علما وشاگردلرنی دعوت ایدوب اکرام قیلمشلر. یکرمی سنه‌دن بیرلی شهرمزده همتلی کیمسه‌لر آز ایدیغندن بوعادت متروك برحالگه کیله یازدی. اوتکان یلغه قدر محله معتبرانندن جمع اولنمش آقچه ایله شاگردلر هر سنه قرغه چقوب تفرج وحضور ایتمکده ایدیلر. ایمدی اوتکان یلدن بیرلی بو عادت معتبران آراسنده گویا منسوخ ومتروك اولدی. چونکه شاگردلرده بایلردن آقچه طوپلامغه تنزل ایتمه‌مه‌گه باشلادیلر.

بوتفرج وسیران بزنک فکرمزچه اقوام ترکیه‌نک ملی برعادت قدیمه‌سی وطرادیتسیه‌سیدر. بونک ملیت نقطهٔ نظرندن ترك ایدلمه‌سی هیچ مناسب توگلدر. بو مجلسلرده‌گی تفرج وتماشالر محرماتدن خالی اولدیغندن شرعا ممنوع اولان اوریاندن بولماسه کیره‌ك. تفرج مقصدیله چقوب صاف هوا تنفس ایتمز ایسه‌ك، بزی شهرلرنک متعفن هوالری هلاك وبرباد ایده‌چکدر. شهریلرنک خبری هیچ یوقدرکه حاضرده قر واورمانلرده عالم بوتونلی باشقه‌لانمشدر:

آغاچلر یافراق یارمشلر، اوله‌نلر چه‌چه‌کلر آتمشلر، هرتورلی قوشلر صایرای، خوش ایسلی ییللر ایسه.

صحرا اهلی نظرنده جاینک اسسی کونلرنده شهر اچنده بییك یورتلر آراسنده معیشت، گویا زندانده معیشت ایله برابردر. تقوالق ودیانت جهتندن ده جای کونلرنده قر واورمانلرده یورو معقوللدر. چونکه مخلوقات الهیه‌نک انواعی نباتات آراسنده کوبره‌ك وتأثیرلیره‌کدر. تفکر وشکران نباتات آراسنده خاطرگه کوبره‌ك کیله‌در.

استخبارانمزه نظرا بو سنه مای آیی اچنده جمعه کوننده جمعیت خیریه فائده‌سی اوچون اداره‌سی، کول باشینه پاراخود ایله تفرج قیلدراچق ایمش. سیرچیلر اوچون چاترلرده پلاو وسائره کبی ملی طعاملر چای وقهوه کبی شرقی شرابلر حاضرلنه‌چك ایمش. سفر وسیران وقتلرنده عسکری موسیقه ایله ملی اوینچیلر تورلی سازلر ایله بابالرمزنک تاریخی واقعه‌لرینی حکایه ایدن ادبی قصیده‌لرنک هوالرینی ترنم ایده‌چکلر ایمش.

بو سیران ایدلده الوغ پاراخودلر ایله ایدیلن تفرجه اوخشامایاچقدر. چونکه بونده مسکرات انواعینی استعمال قیلمغه یول وامکان یوقدر. بو سیران وتفرجکه هوس ایدنلر جمعیت خیریه اداره‌سینه وقتنده اسملرینی یازدرمالیدرلر. چونکه بو تفرج اوله‌جغی تقدیرده وقتنده یازلمایان کیمسه‌لرنی قبول ایتلمه‌مك احتمالی واردر. ودخی کوب هوسکار یازلمادیغی تقدیرده بو سیران بالفعل اجرا قیلنمامق احتمالی‌ده یوق توگلدر. بعض فسقه طرفندن مسکرات استعمالی کورلدکندن جمعیت خیریه فائده‌سینه ایدل پاراخودلرنده تفرج قیلوبی شهرمزنک علما وقاریلری معقول کورمه‌مش ایدیلر. قابان کول باشی تفرجنده بو احتمال اولمادیغندن بونی معقول کورمه‌ین کیمسه بیك آز اولسه کیره‌ك، بوش بوغازلره‌نك دکلر نچه مباشرلری غیبت قیلمغه کامل اختیاردر.

خارجی خبرلر.

ترکیه وآنگلیه.

بعض گازیته‌لرنک یازووینه قاراغانده ترکیه طابه اسملی ییردن عسکرینی آلسه‌ده، نزاع تمام بولاچق توگلدر. آنگلیه: (مصر ایله ترکیه آراسنده‌غی چیکنی برگه تعین قیلیق) دی. ترکیه: (سین قاتشما، مصر ایله ایکی آرامزنی اوزمز قارارمز) دی.

واقعا سلطانغه شویله دیمی یارامی. چونکه اگرده سلطان بو کیکاشنی قبول ایتسه، مصر اشینه آنگلیه قاتشو وینه رسما راضی بولغان بولاچقدر. حال بوکه آنگلیه مصرنی غصب ایله تصرف قیلوب طوره‌سه‌ده، سلطان طرفندن هیچ قبول قیلنغانی یوقدر. سلطان: «آنگلیه مصرغه خلاف نظام کردی، قان توگودن صاقلانوب حاضرگه قارشی صوغشماسه‌مده مین هیچ راضی توگلمن» دیوب یکرمی یل مقدم عالمگه اعلان قیلمش ایدی. هنوز اوشبو دعواسنده دوام ایتمکده‌در.

ایمدی حاضر آنگلیه قویرقنی بورادی: (یاحشی اویل ایسه، مصر ایله ایکی آرا کزلی قارالگز) دی.

ترکیه: (بز مصر ایله کوبدن بو خصوصده سویلشه‌مز) دی.

نزاعه سبب بولغان طورسینا شبه جزیره‌سی اصلده ترك ییری ایکان. اصلا مصر ییرندن حساب قیلنغانی یوق ایکان. بونی ترکیه، تاریخی دلیللر ایله بیك یاحشی اثبات قیلادر. تاریخی سندلر بوینچه طورسینا مصر خدیوینه حاجیلر یورتو اوچون گنه اختیار قیلنمشدر.

طورسینا جزیره سندن عسکرینی ۹ نچی مایغه قدر آلمق خصوصنده آنگلیه ترکیه‌یه بر اولتیماتوم ویرمش ایدی.

اولتیماتوم دیمك آخرقی سوزدیمك. آخرقی سوز قبول ایتلمه‌سه، گویا صوغش باشلامق لازم اولادر.

اولتیماتومنک وقتی طولسه‌ده، ترکیه هنوز عسکرینی آلدیغی یوق ایمش. مصرده ترکیه طرفندن کومیسر وکیل اولوب اقامت ایتمکده اولان مختار پاشا عثمانیه حکومتنی هیچ قورقمایوب حرکت قیلمایه ترغیب ایدیور. فقط طورسینا دگل، مجموع مصر مسئله‌سی حقنده‌ده آنگلیه ایله سویلشمه‌یه وقت یتدی دییور.

بوسوزلری اوچون آنگلیه جریده‌لری مختار پاشایه بیك آچولانوقده‌درلر. مختار پاشانی مصردن چقارمالی، بوندن صوکره مصرده ترکیه‌نک هیچ بر وکیلی طوتمامالی دییورلر.

لکن آنگلیه‌نک بختسزلکینه قارشی مصرنک حاکمی عباس پاشا حاضرده ترکیه طرفینه آوشمش. هر وقت سلطان حضرتی ایله خبرلشمکده‌در. برآی مقدم آناسی ایله قارداشینی استانبوله حضرت سلطانه بیك چوق هدیه‌لر ایله یوللامش ایدی.

آنگلیه مصر حکومتینه ترکیه‌دن باشقه هیچ بر حکومت ایله خبرلشمگه رخصت ویرمکده ایدی. ترکیه ایله استه‌دکلری معامله‌ده بولنمقده مصر اختیارلی ایدی.

شمدی مصر آنگلیه‌نک قاتشندن باشقه ترکیه ایله مشاوره ایدییور. بونی کوروب آنگلیه نه‌دیمه‌یه بلمیور.

شویله ایسه‌ده، صوغش کوبه‌لری سویش برماغی تیره‌سینه طوپلانمقده‌در. حاضرده آنگلیه‌یه هیچ بر آش باشلامق

ممکن دگلدر. چونکه اگرده مصره قارشی صوغش آچسه، بوقـلامقـده اولان یکرمی میلیون مصرمسلمانلری اویاناچقلر. بوحرکت گویا بوقودهغی یلاننی اویغاتمق کبی براش اولاچق. اگرده ترکیهیه قارشی حرکت ایتسه، یتمش میلیون هندستان مسلمانلری حرکته کیله چك.

آندن باشقه یاڤروپاده قورلمش تدبیرلر همهسی چووالاچق. کونلمهیهن صوغشلر باشلاناچق. ایمدی نه قیلمالی؟

کواکی گازیتهلری آنگلیهدن حاضرده تورلی روشده کولمکده درلر.

آنگلیه ایله آراسی بوزلغـان تقدیرده ترکیه شامدهغی حاضر اون پولك عسکرنی مصر طرفینه قوریدن بولـلامقنی فرض قیلمشدر. ترك عسکری یاقنلاشو ایله اون میلیون قدر مصر اهالیسی عموماً آنگلیه خلافینه قوزغالوویده امید ایدلمشدر.

بوتقدیرده هندستان یولی اولان سویش یرماغی بوولاچقدن آنگلیه اوچون بوتدبیر بیك اوکفایسز کیلهچك ایدی. اول زمـان آنگلیه هندستانغه هیچ برا طرفدن عسکر بولـلامقغه قادر اولمایـاچق ایدی. (۷۰) میلیون هندمسلمانلری ده قوزغالسهلر، آفغانستانده قوزغالسه، هندستانده آنگلیهنك نفوذی تمـام بتو احتمالی وار ایدی.

آنگلیه کویهلری ایله استانبول یا ازمیرنی آلام دیبوب شغللنگان زمانده اویلاماغان یبرلردن برنیچه تورلی پلانلری چووالو احتمالی بار ایدی. اوشبو احتماللرغه بناء ترکیهده عسکرلره حاضر طورورغه امرلر بیرلمش. ترسانه ناظری زکی پاشا برساعت اچنده (۳۵۰) ملك عسکر محاربهیه حاضر اولاچغینی سلطانغه آڭلاتمش.

مصر گازیتهلری حاضرده عموماً طورسینا، طابه، الرافعه مسئلهلری ایله طولیلدر. استانبول گازیتهلرنك بوخصوصده (لام، میم) ده بوقدر.

آنگلیه ـ روسیه اتفاقی.

لوندونك استاندارد گازیتهسی بازوویده قارافانده آنگلیه ایله روسیه آراسنده ترکیه، فارسیه، آفغانستان وتیبیت مسئلهلری حقنده اتفاق تیز فعلیتکه چغاچقدر.

بواتفاقنامه بوینچه روسیه فارس قولتغنك (بصره کورفزنده) پورت طوتمایاچقدر. فارسیهنك هندگه یاقن طرفی آنگلیه نفوذی آستنده، روسیهگهیاقن طرفی روسیه نفوذی آستنده بولاچقدر.

ترکیه ایسکی حـالنچه مستقل بر دولت بولوب قالاچق. آڭا هیچ برطرف قول اوزاتمایاچق. لکن استانبولدن بغدادقه قدر بولغان تیمر یول گیرمانیه حمـایهسنده، بغداددن بصره قولتغینه قدر بولغان تیمر یول آنگلیه حمایهسنده، فارسیه اچندن بغدادقه صالناچق یول روسیه حمایهسنده بولاچق. آفغانستان وتیبیت دولتلری همان ایسکی حاللرنچه قالاچق.

بواتفاقدن مقصود گیرمانیهگه قارشی کیلو توگل، بلکه فقط دولتلر آراسنده نزاع چغارماسقه تدبیر قیلو ایمش. اتفاقنامهده هیچ برباشرن ماده بولمایاچق. برر نسخهسی الوغ دولتلرنك هر برسینه یوللاناچق..

داخلی خبرلر.

حریت اعتقادیه.

حریت اهالی فرقهسی اوزینك دومادهغی چلیلرینك فراکسیهسینه دین واعتقاد حقنده خلقغه ایرکنلك بیرو خصوصنده اوشبو قاعدهلرنی ترتیب قیلمشدر. بو قاعدهلر نظامغه کرتامك اوچون نیز دوما مجلسینه عرض قیلناچقدر.

۱) روسیه مملکتنده هربر گراژدان دین واعتقاد اشلرنده کامل اختیارلی بولاچقدر. هربر دینده بولغان کشی هرتورلی عسکری، ملکی وعلمی لوازمده بولا آلاچقدر.

۲) روسیهده بوکونگه قدر موجود بولغان مشهور دین ومذهبلرده بولغان کشیلر وبوندن صوگره پیدا بولاچق اعتقاد ومذهبده بولاچق کشیلر اوز مذهبلرنچه عمل وعبادت قیلوده ومراسم دینیهلری بوینچه یورورگه هم اوز مذهبلرینی وعظ طریقی ایله خلق آراسنده طاراتورغه اختیارلی بولاچقلردر. مگر خلقنك اخلاقنی بوزمق ونظامغه خلاف کیترمك مقصودی ایله ترتیب قیلنغان مذهبلرگه گنه رسمی رخصت بیرلمس.

۳) هیچ کم هیچ کمنی عمل وعبادتقه وبر دینك بویورلغان اشلرنی ادا قیلورغه کوچلی آلماس.

۴) اوزینك دین ومذهبینه صلناب نظامده کورسهتلگان احتماللردن باشقه اشلرده هیچ کم نظامغه خلاف حرکت ایته آلماس، ونظامده اوستینه لازم بولغان اشنی ادا قیلودن قوتلا آلماس.

۵) (۱۷) نچی یاشی طولغان کشی کوڭلی تلهگان بر دینگه کرمکچی بولسه، آنی هیچ کم منع قیلا آلماس. بو قدر یاشکه یتمهگان بالا آتا وآناسی دیننده تربیه قیلنور. اگرده بر بالا ایکی مذهبدهگی آتا وآنادن طوسه، اول بالانی آتا آناسی اتفاقلری ایله اوزلری تلهگان دینده تربیه قیلنورلر. اگرده اتفاقغه کیله آلماسهلر، ایر بالا آتاسی دیننده قز بالا آناسی مذهبنده تربیه قیلنورلر. بولر (۱۷) نچی یاشلری طولدقدن صوڭره ینه تلهگان دینلرینه کوچوده اختیارلی بولورلر.

۶) هر دین اهلینك گراژدانسکی عقد ومعاملهلرینی خصوصی نظاملر ایله تعیین قیلنور.

۷) دولت مکتبلرنده هر دین بالالرینه اوز دینلرینی اوقونو خصوصنده خصوصی نظاملر توزلور.

۸) بونده مذکور قاعدهلرگه خلاف بولغان ایسکی زاکونلر هر برسی منسوخ بولورلر.

دومانك جوابی.

پادشاهمز ایمپیراتور حضرتلرینك دوما وشورای دولت چلینلرینه سویلهدیکی رسمی نطقینه قارشی جواب بیرو خصوصنده دوما مجلسلرنده برهفته قدر کیڭاش ومشاوره ایدلمش ایدی.

اتفـاق ایله ترتیب قیلنوب پـادشاه حضرتلرینه عرض قیلناچق جوابنك خلاصهسی اوشبودر:

جناب سلطان اعظم حضرتلری! خلق طرفندن صایلانوب یوللانمش وکیللرگه قارشی سویلهنمش عالی نطقڭزده نظاملر چغارو واشنده خلق ایله برلکده مشاوره ایله تدبیر قیلو نیتڭزنك هیچ تغیر ایتمیهچك برقرارڭز اولدیغینی بیـان قیلمش ایدڭز. دوما بو بیانڭزدن مملکتنی کامل کونستیتوتسیه نظاملری بوینچه ادا قیلو خصوصنده نق وعده قیلوڭزنی آڭلیدر. بناء علیه دوما، قبول قیلوب برکتمکلگڭز اوچون سزگه دوماغه چلین صایلاو اشلری هرکم قاتناشاچق درجهده عمومی بولووی خصوصنده معقول کوردیکی نظاملرنی عرض قیلاچقدر.

نطقڭزده بارچهمزنی نظام ...اشلرنده

اتحاد واتفاق ایله اش قیلورغه دعوت قیلوگز دوما چلینلری نڭ هر برینڭ قلبلرینه تأثیر ایتدی.

دوما چلینلری آراسنده روسیه اهالیسینڭ هر تورلیسندن کشیلر باردر. شول سببدن هر قایوسی بر اتفاق ایله روسیه‌ده هر قوم کامل حریت، طنچلق ودوستلق ایله معیشت قیلورغه سبب بولورلق نق انتظاملر ترتیب قیو فکرنده‌درلر. حاضرگه قدر مملکتمزده راحتلك وطنچلق ایله ترکلك قیلورغه مانع بولغان سببلرنی سزگه کورسه‌تونی دوما اوز اوستینه آلنغان بورچ کبی کوره‌در. حاضرده بوتون روسیه اهالیسنه معلوم بولدی که مملکتمزده بولغان کیمچیلکلرنڭ هر قایوسینه خلق ایله پادشاه آراسینی توره وچینوونیکلرنڭ استینا کبی قاپلاب طوروی واول چینوونیکلرنڭ خلق آراسنده اوزلری تله‌گانچه نظامسز حرکت قیلولری سبب بولمقده ایکان. شونڭ اوچون نظام چارو کیگاشینه خلق اوزی قاتشماسه، نظاملرنڭ ادا واجرا قیلنولرینی خلق اوزی تیکشروب تفتیشله‌ب طورماسه، مملکتمزنڭ حالنی اصلاح قیلو ممکن بولماياچغینی ایمدی روسیه اهالیسی عموما آڭلادیلر.

۱۹۰۵ نچی سنه ۱۷ نچی اوکتبرده اعلان قیلنمش عالی مانیفیستکزده جنابکزده اوشبو فکرلرگه موافق روشده تدبیرلر قیلاچغکزنی بیان ایتمش ایدکز. اول مانیفستنی بارچه خلق عمومی شادلق ایله قارشی آلمش ایدی.

لکن شویله ایسه‌ده، سزگه خلقنڭ حالینی قابلاب طوروچیلر، شول کونلرنڭ اوزنده اوك حکمسز جزا قیلو، آتدرو، طالاتو کبی اشلرنڭ قیلنووینه ایرك بیروب مملکتمزنی خور ایتمش ایدیلر. شول واقعه‌لردن صوڭ سزنڭ عالی جنابکزگه آرقالانوب تله‌گانچه اش قیلوچیلرنڭ اختیارلری آلنماغانده، هر وزیرلر اوزلرینڭ قیلغان اشلری خصوصنده خلق قارشنده جوابقه قالورلق بولماغانده وحکومت خدمتلرنده بولغان توره‌لرنڭ هر قایوسینڭ حرکتلرینه یاڭغا نظاملر قویلماغانده مملکتنی اصلاح قیلو وطنچلاندرو ممکن اولماياچغینی بارچه خلق آڭلامش ایدی.

پادشاه حضرتلری! مملکتده بولغان کیمچیلکلر حقنده خلق قارشنده مینیسترلر جوابقه قالورلق بولغانده‌غنه عیبلر، مینیسترلر اوستینه آودارلادر. یوقسه پادشاهنڭ جوابقه قالورلق اشلردن پاك وخالی بولوویتی خلق آڭلی آلمیدر.

مینیسترلرن دوما چلینلرینڭ کوبره‌گی طرفندن انابت قیلنغان کشیلردن بولغانده‌غنه خلق، پراویتلستواغه مسلم بولاچقدر. دومانڭ اخلاص وطنچلق ایسه اش قیلوویده شول وقتده‌غنه ممکن بولاچقدر.

هر اشدن اول روسیه‌نڭ هر ولایتینی صوغش وقتی نظاملرندن هم قوتلی صاقلاو، وعادتدن طش اداره قیلو نظاملرندن قوتقاره‌ق لازمدر.

چونکه اوشبو نظاملرغه طایانوب، چینوونیکلر تله‌گانچه عدالتسز اشلر قیلو ترقی اینکانی حاضر بیك معلوم بولدی.

آخری بار.

جوابلر.

خیوه‌ده اورکنج شهرنڭ قاری رحیم افندی جنابلرینه:

شعرگزده یولدز مدح ایدلدکندن درج قیلنمایه‌جقدر. یولدزنڭ ترکیه، آذربیجان، بخارا، خوارزم، ترکستان وقازاقستانده آڭلاشلاجق بر لسان عمومی ایله یازلماسینی آرزو ایدیبورسز. توصیه‌گزه تشکر ایدرز. یولدز توحید السنهٔ ترکیه‌یه مخالف دگلدر. عموم دیار اتراکده اصول جدیده اوزی ابتدائی ورشدی مکتبلر چوغالدقدن صوڭره السنهٔ ترکیه کندی کندینه برلشه‌جکدر. لسان برلشدرمك مقصدی ایله یولدزی پك قارشیق یازوب‌ده قزانیلره آڭلاشلماز درجه‌یه کیترمه‌یی محررمز حالا مناسب کورمیور. بیش اون سنه صوڭره تدریجا یولدزنڭ لساننده تبدل وترقی ایده‌جکدر. لکن فقط کندیسی دگل، مطالعه ایدیچیلری ایله برابر ترقی ایده‌جکدر. قزانی قارئلرینی براغوب‌ده، فقط کندیسی ایلرو کیتمك معقول اولماز.

اقوام ترکیه‌نڭ هر طائفه سندن یولدزنڭ مشتریلری واردر. فی الآخر کوکب، تجاذب عمومی قانونی موجبنجه متوسط بر لسان ایله حرکت ایتمه‌یه مجبورده اولور. لکن «قزانیلر اوچون یازیلان اثرلر قزان شیوه‌سنچه اولمالی» دیلمش تعصبنڭ همان دوام ایدر.

ایشته سزه یازلمش جواب. علمادن اولدیغکز اوچون سز بو جوابی البته آڭلایاجقسز. لکن یولدز اداره‌سینڭ قومشوسی (علی) افندی اوقور یازار بر ترکی اولدیغی حالده بو جوابڭ مطالعه‌سندن محروم قالاجقدر. علی افندی کبی قومشولرمز قزانده (۴۰) بیك وبوتون روسیه‌ده (۱۲) میلیون قدردرلر. بونلرنڭ معلوماتینی هانگی بر لسان ایله تکثیر وتوسیع ایتمه‌لی؟

استعلام

یولدز کتبخانه‌سندن

قامشلی قریه‌سنده، امام ومدرس میر عابد جان حسنی جنابلرینه: کتابلر صوراب ۷ صوم آقچه ییبه‌رگانسز، آدریسکز تفصیلا معلوم اولمادقدن ایکی آیدن بیرلی جنابکز، کتابلر یوللانمایور. بیانکزی رجا ایدرز.

اوچ سنه مقدم خوالین اویزدنده بر امامدن یولدز کتبخانه‌سینه ایکی صومدن بر آز زیاده آقچه طابشرلمشدر مکتوبینڭ بر قطعه‌سی محفوظ ایسه‌ده، آدریسی معلوم توگلدر.

بو کمسه‌یه آقچه‌سی مقابلینه کتابلر یوللاندیغی دفتر بوینچه معلوم توگلدر.

یولدز کتبخانه‌سی کاتبی: علیم امیرخانی.

بایورغه پول!

صاتوب آلامز ۵ تیندن ۱۵۰۰ صومغه قدر قانالوق بوینچه یلی طوغری کیلگان بر ونغی آلتون پلاتینه، کمش هم باقر آقچالرنی هر برسون. بر وننی هم یاڭا آقچالرنڭ قیمتلیسون بلمك اوچون صاتلادر آقچالرنڭ قانالوغی (کنه‌گه‌سی). هر کم گه بیك کیرك نرسه، بیگرا کده‌چیت طورو چیلرغه، سوداگرلر اوچون قولغه توشکان آقچالرنی قلوامق اوچون. قانالوقنڭ بهاسی ۵۰ تین؛ پوچطه ایله بیاررگه ۶۲ تین نالوژنی پلاتیوژ برله ۷۲ تین. آدریس: قزان، غارادصقوی پاساژ ۱۸ نچی نومر مغازین، اسماعیل بن احمد الله عبدالرشیدف.

Казань городской Пассажъ № 18, *Исмагилъ Абдрашитовъ.*

Лито-Типографія И. Н. Харитонова. Казань, Пассажъ. Редакторъ-издатель: Ахмедъ-Гадій Низамовичъ Максудовъ